

El «meu» Shakespeare

Visat núm. 19

(abril 2015)

per Txema Martínez

Vaig començar a traduir els sonets complets de Shakespeare a mitjan anys noranta i vaig acabar-los més d'una dècada després. El primer que vaig traduir, i en certa manera l'espurna d'aquesta llarga i obsessiva aventura, va ser el 149 («Com pots dir, cruel, que jo no t'he estimat...»), amb la versió de Joan Triadú (1970) per a Proa a les mans, pràcticament l'única que circulava, en un petit volum que n'incloïa quaranta, fins que van veure la llum les completes de Gerard Vergés i Salvador Oliva, traduccions que no van fer sinó corroborar les meves ganes d'arribar fins al final.

Encara no entenc per què una llengua com la catalana ha de renunciar a traduir uns pentàmetres iàmbics en uns decasíl·labs que li són tan connaturals amb la sola excusa de la impossibilitat de traslladar-ne el contingut, d'altra banda una obvietat: mai podrem transvasar el fons i les formes dels sonets de Shakespeare –les reverberacions, polisèmies, rimes internes, reiteracions i perversitats morals diverses–, precisament perquè la seva grandesa, la seva més brillant altura, s'arrapa en el relligament d'aquests dos plans poètics en moviment. Hi ha versos en català que, ben afinats i amb un exercici poc abusiu i eficaç de mots monosil·làbics, quasi s'assemblen a l'original, i això, venint de Shakespeare, o anant-hi, ja és molt: és una conquesta de la qual pocs idiomes poden presumir. Potser un dels privilegiats que van intuir-ho va ser el meu compatriota lleidatà Magí Morera i Galícia (1913), que en va fer una versió amb força èxit en aquell moment, elogiada pels gurus de la llengua, tan necessitada de referents, i que al llit de mort va plorar amargament no haver-los pogut acabar tots (va quedar-se en 69). En certa manera, haver-ho fet jo tantes dècades després sento que pot representar una mena d'homenatge cap a ell, que va ser-ne un traductor vocacional i, així, sentimental.

Dic tot això perquè, al capdavall, el que em desagradava de les altres traduccions catalanes i el que m'agradava de la de Morera anava bastint la poètica a partir de la qual vaig traduir Shakespeare. El «meu» Shakespeare, que veia en l'original anglès i no en la majoria de versions que en trobava, també en llengües alienes, havia de desprendre's d'anacronismes (havia de ser modern, en el sentit que vulgüeu donar-hi; modern, contemporani i, per tant, versemblant, proper i potent), evitar el reduccionisme de les rimes en les quatre o cinc plantilles habituals, fugir esperitadament de la traducció glossa (que tant de mal ha fet a la nostra literatura, potser per un afany d'impostada identitat), esquivar les perilloses cantarelles a les quals t'aboca un sonet, sempre que estigui ben accentuat i amb rima consonant (com l'original), respectar fins allà on fos possible els jocs de paraules i al·literacions i, sobretot, fer que el català sonés tan irreverent, sexual i sensual, juganer, profund i arrauxat com sonava l'original. Estar a l'alçada de les circumstàncies, vaja. Tot plegat en un conjunt, en una simfonia, que rendibilitzés les seves possibilitats, estirant el vers, torçant-lo abruptament de vegades i d'altres deixant-lo fluir amb una estranya dolcesa, com de cant de sirena, en sinalefes i girs inesperats, que se't posaven entre les dents si deies el vers en veu alta. Això és Shakespeare i així havien de ser les meves traduccions. Només calien hores, més hores i una infinita paciència per tocar i retocar. Un sonet havia de funcionar sol, però també havia d'inserir-se en un

conjunt, perquè l'oceà Shakespeare, com el va definir Victor Hugo en el millor llibre que n'he llegit, t'engolís.

Recomano vivament, per als futurs traductors dels sonets shakespearians, tenir a l'abast de la mà l'edició comentada de Stephen Booth (1977). La versió anglesa vaig fixar-la a partir de la seva, i, en algunes qüestions més controvertides, prenent per referent l'esplèndida de Katherine Duncan Jones (1997). Totes les nostres traduccions, la meva, les dels meus coetanis, no són sinó petits presents fungibles a la major glòria de Shakespeare, que continuarà engegantint-se amb els segles, perquè, com ha escrit D. Sam Abrams, cada generació en cada llengua ha de tenir el «seu», de Shakespeare; la catalana, un idioma assedegat d'estels enlluernadors en un cel opac, també. Una traducció d'un clàssic sempre s'imposa, s'arrossega i s'alça bel·ligerant, autàrquica, superba, sobre un traductor o lector, aquell qui ja tan sols pot rebel·lar-se aixecant-se també i deixant-se'n amarar, ofegar, fins que torna a surar, rebatejat, i amb ulls nets mira el món com de bell nou, meravellat. Jo vaig sentir aquesta passió, aquesta revelació, en Shakespeare, i vaig voler compartir-la com si fos veritat. Per què carai traduïm, si no?